

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav etnologie a středoevropských a balkánských studií

Etnologie a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Josef Kdolský

Typologie využití broumovských statků

Oblastní výzkum Broumovska a místních statků se zaměřením na jejich současné využití

Typology of Use of Broumov farmhouses

Regional Research of the Broumov Region and Local Estates with a Focus on Their Current Use

2024

Vedoucí práce: doc. Mgr. Lenka Jakoubková Budilová, Ph.D.

Poděkování

Tímto bych rád vyjádřil poděkování vedoucí své práce, doc. Mgr. Lence Jakoubkové Budilové, Ph.D., za podněty, komentáře, naslouchání a významná doporučení během tvorby předkládané bakalářské práce. Velmi rád bych tímto také poděkoval všem respondentům a informátorům za vstřícnost a otevřenost během našich setkání. Jen díky jejich přispění mohla vzniknout tato práce a současně doufám, že jí tato práce poslouží, jako mé poděkování.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Kadani, dne 3. srpna 2024

v. r. Josef Kdolský

Abstrakt

Tato práce se snaží poskytnout čtenáři náhled na současné využívání a tvorbu významů kolem broumovských statků jako specifického kulturního dědictví Broumovska. Nabízí ucelenější pohled na fenomén broumovských statků, na region Broumovsko, včetně jeho historie a snaží se vnést čtenáře do situace tvorby definice identity regionu ve vztahu ke kulturnímu dědictví. Metodou pro tuto práci byl především antropologický, terénní výzkum v podobě vedení volných i polostrukturovaných rozhovorů s narátory, mapování terénu a také bibliografie. V práci je představen úvod do teorie kulturního dědictví, dále jeho možné výklady, přičemž do jedné z nich je zasazen i tento výzkum. V textu jsou představeny situace a badatelské oblasti výzkumníka. Závěrem práce je pak vyjádřena snaha o možný návrh řešení výstřednějšího problému, jenž odpovídá badatelskému záměru.

Abstract

This thesis aims to provide the reader with insight into the current use and creation of meanings surrounding the Broumov estates as a specific cultural heritage of the Broumov region. It offers a more comprehensive view of the phenomenon of the Broumov estates and the Broumov region, including its history, and seeks to immerse the reader in the process of defining the region's identity in relation to cultural heritage. The primary method for this thesis was anthropological terrain research, mainly involving both informal and semi-structured interviews with narrators, terrain mapping, and bibliography. The work presents an introduction to the theory of cultural heritage, along with its possible interpretations into which this research is integrated. The text presents the researcher's situations and areas of study. The conclusion of the thesis expresses an effort to propose a possible solution to the resulting problem that aligns with the research objective.

Klíčová slova

Broumovsko, broumovské statky, typologie využití, zemědělské objekty, kulturní dědictví

Keywords

Broumov region, broumov farmhouse, typology of use, agricultural buildings, cultural heritage

Obsah

1. Úvod	7
2. Dějiny a vývoj regionu	12
3. Vývoj broumovských statků	15
4. Kulturní dědictví a Broumovsko	18
5. Metodologie užitá ve výzkumu	22
6. Role a zkušenosti starostů	25
7. Život hospodáře na statcích	28
8. Broumovské statky jinak	31
9. Turismus a jeho vztah ke kulturnímu dědictví	34
10. Kulturní a komunitní život ve městě Broumov a okolních obcích	37
11. Závěr	40
12. Zdroje	43
13. Seznam příloh	44

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zaměřuje na broumovské statky a jejich současné využití. Zároveň si klade za cíl zakomponovat současné využití broumovských statků do teoretického rámce kulturního dědictví se zaměřením na hmotné statky. Broumovsko, region položený ve výběžku severovýchodních Čech, je dnes známý svým jedinečným přírodním bohatstvím, jako jsou například Broumovské stěny, významnou architekturou, přičemž nejznámějším je místní benediktinský klášter, a kulturní hodnotou, kterou s sebou nesou právě broumovské statky, jejichž využití se tato práce věnuje. Cílem této práce je prozkoumat, jak jsou tyto statky dnes využívány, jak ovlivňují místní obyvatele a také to, jak se v regionu vyrovnávají s přínosy i komplikacemi moderní doby, která na Broumovsko čím dál více proniká.

Důvodem pro volbu tohoto tématu byly dvě roviny: osobní a odborná. První, osobní rovina, vychází z celoživotní zkušenosti života v pohraničí, které se nemusí jevit tak, jak se může zdát pro mnoho obyvatel zbytku republiky. Vedlo mě k tomu zájem popsat a poznat jiné místo, které může mít podobné problémy, výhody i nevýhody, na které jsem byl zvyklý. Zájem o veřejný prostor, transformaci památek v moderní funkční budovy plné života a snaha o šíření povědomí o této oblasti vedly ke zvolení tématu této práce. Druhou rovinou byla odborná rovina. Po zjištění, že neexistuje žádná práce, která by popisovala statky z pohledu jejich současného života a že veškeré práce se zaměřovaly vždy na jejich historický či architektonický význam, nikoliv však na jejich současný život, mě to vedlo k výzkumu této oblasti a napsání práce.

Broumovsko je region, který leží v tzv. broumovském výběžku, z poloviny obklopen hranicemi současného Polska. Leží v severovýchodním výběžku Královéhradeckého kraje, sousedí s ORP Trutnov na západě a na jihu s ORP Náchod. Východní a severní hranice je tvořena Polskem. Za východní hranicí Polskem leží oblast tzv. Kladska, které je historicky s Broumovskem spjato. Na severu je naopak tzv. Valbřišská oblast, která historicky patří k Dolnímu Slezsku, nyní tedy také v Polsku. Broumov leží v tzv. broumovské pánvi, tedy v údolí, které ohraničují z jihozápadu a severovýchodu Broumovské stěny. Jedná se tak

o geomorfologicky různorodou, pestrou a velmi zajímavou krajinu, která svým kulturním i přírodním bohatstvím přitahuje v posledních letech čím dál více pozornosti zájmu.¹

Broumovské statky nejsou jen zemědělské, historické budovy či kulturní památky; jsou živou součástí současného života regionu a jeho obyvatel. Po staletí sloužily jako centra zemědělské produkce a hospodářského života. Typické pro ně byl čtvercový půdorys se dvorem obklopeným čtyřmi budovami. Vyznačují se mohutností i estetickou unikátností. Tato architektura, vzniklá v období středověké kolonizace, se stala symbolem regionu. V průběhu staletí prošly statky mnoha změnami, ať už vystřídáním jejich obyvatel nebo kompletní přestavbou z původních dřevostaveb na modernější, zděné stavby. Tyto změny, spolu s historickými událostmi, jako byly světové války a komunistická kolektivizace, měly obrovský vliv a dopad na současný stav statků z pohledu vizuálního, stavebního ale i z hlediska jejich současného využití. Broumov, jako jediné město v regionu, se stalo centrem průmyslové revoluce, což mělo za následek rozvoj průmyslu. Tato industrializace přinesla bohatství a rozvíjela urbanizaci, která je patrná dodnes v okázalých vilách. Počátek 20. století s sebou však přinesl neblahé události jež zachvátili nejen celý starý kontinent, ale celý svět a nevyhnul se tím pádem ani Broumovsku. První světová válka, druhá světové válka a komunistický převrat v roce 1948, přinesly období stagnace a úpadku. Násilný odsun německého obyvatelstva a kolektivizace měly za následek přerušení kontinuity hospodářského využití statků, což vedlo k jejich degradaci.

Současná situace broumovských statků je komplikovaná a vyžaduje pečlivé zkoumání. Některé statky byly po sametové revoluci v roce 1989 vykoupeny a přeměněny na moderní zemědělské farmy, jiné jsou zas v hledáčku turistů pro jejich specifická využití či proto, že se v nich nachází ubytovací zařízení. V této práci se zaměřuji na různé způsoby, jakými jsou statky dnes využívány, a jak tyto způsoby ovlivňují místní obyvatele. Hlavní roli v tomto výzkumu hrají starostové obcí a majitelé statků, se kterými byly vedeny rozhovory.

---

¹ Národní informační a vzdělávací portál RISY. Královéhradecký kraj: Východní Čechy. [online]. ©2006-2023.

Již zmíněný turismus se stává významným fenoménem ovlivňujícím život v Broumovsku. Přináší ekonomické příležitosti a podporuje obnovu kulturních památek, ale zároveň hrozí přetížením stávající infrastruktury a narušením tradičního vesnického života. Tyto proměny se velkou měrou dotýkají právě již zmíněných broumovských statků.

Lze říci, že broumovské statky představují významnou součást kulturního dědictví regionu Broumovsko. Jejich současné využití je různorodé a odráží jak historický vývoj, tak moderní požadavky na život. Výzvy spojené s jejich zachováním a adaptací na současné podmínky vyžadují velkou péči a úzkou spolupráci mezi obcemi, vlastníky statků, státními i nestátními organizacemi, včetně Národního památkového ústavu či místním CHKO. Tato práce se snaží poskytnout možný pohled na aktuální stav broumovských statků, jejich historický kontext a současné proměny. Zároveň se zaměřuje na možnosti udržitelného rozvoje, který by mohl přinést harmonii mezi zachováním kulturního dědictví a moderními požadavky na život v regionu.

2. Dějiny a vývoj regionu

Region, který dnes nazýváme Broumovsko je typickým příkladem kolonizace vrcholného středověku. Nicméně středověcí a novověcí obyvatelé, kteří Broumovsku snad nejvíce vtiskli svůj typický ráz, nebyli ani z daleka první, kteří kraj obývali. První osídlení vznikalo mnohem dříve, již od paleolitu. Od pravěku až v podstatě do raného středověku bylo Broumovsko obýváno různými kulturami. Posledními před-středověkými obyvateli byli, jak je známo v podstatě z celého našeho území, Keltové vystřídání Germány odstoupenými Slovanům. Raně středověké osídlení českými kmeny je spíše hypotetické, neboť se uvažuje, že po celý raný středověk bylo Broumovsko de facto pralesem. Pozdější osídlení českými kmeny šlo s největší pravděpodobností z Kladské kotliny a odehrálo se zhruba v polovině 12. století obč.l. Zhruba v polovině 13. století bylo Broumovsko osídleno Čechy (Bozanow), nicméně během pár desítek let byli Češi mnohonásobně převrstveni německými a slezskými obyvateli.²

Rozdíl, co se kolonizace týče, byl v osidlování Policka a Broumovska. Policko bylo osidlováno českými osadníky, kdežto Broumovsko spíše německým obyvatelstvem, konkrétně z oblastí Durynska. Místní historik Petr Bergmann, se kterým jsem vedl rozhovor míní, že důkazem pro německý vliv v regionu nejsou jen kroniky, ale samotný charakter statků a sídel, ve kterých se statky nacházejí. Vidno je to dle jeho slov na příkladu vesnice Martínkovice, jako příklad podélné výstavby.

S kontinuálním osídlením a rozvojem Broumovska, počínaje právě vrcholným středověkem, je nepochybně spojen řád Benediktinů, který dostal kraj darem od českého krále Přemysla Otakara I. roku 1213. Benediktini sem přišli z Břevnova, kde měli již stávající a plně funkční konvent, klášter. Právě Benediktini se v průběhu dějin zasadili o vývoj Broumovska, protože v dobách minulých měla církev více méně vůdčí postavení. Nejvíce se to ukázalo právě v době rekatolizace, zmiňuje v rozhovoru historik Bergmann, kdy zkonfiskované majetky po protestantech, které spadly pod správu místního kláštera, byly okamžitě prodávány katolickým přistěhovalcům, kteří si ovšem majetky museli vykoupit, čímž se zvýšil příjem církve a daly se tak dobře financovat výstavby kláštera,

---

² BERGMANN, Petr; BURIAN, Martin a JEŘÁBKOVÁ, Jana. Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku. Broumov: TUŽ se, Broumovsko!, 2003. ISBN 80-239-4043-0, str. 8

který dodnes všichni obdivují, i právě proto, že byl postaven tak velmi rychle, přičemž na pozadí tohoto všeho stojí právě konfiskace a následný prodej majetku.

Broumov je v regionu jediné město. Přirozeně tedy docházelo v rámci průmyslové revoluce k industrializaci města, jako jediné spádové oblasti regionu. Ve městě se vždy nacházela výroba piva a textilní manufaktury. S rozkvětem industrializace se tato odvětví zdokonalovala a vzrůstající bohatství se odrazilo na urbanizaci a estetickém rázu města dodnes. Ve městě najdeme několik okázalých vil továrníků a průmyslníků. Na druhé straně průmyslníci potřebovali zaměstnance a proto je znát ve městě zástavba dělnických domů, kterých nabývalo s rozšiřující se výrobou na Broumovsku.³

Rozvoj průmyslu byl v podstatě ukončen první světovou válkou. Vznik Československa navázal na rozvoj průmyslu, ale přišla hospodářská 30. let, která nejvíce zasáhla malé podniky, jež tímto zanikly. Druhá světová válka pak průmysl převedla na válečnou výrobu a po roce 1945 došlo ke znárodnění podniků a již nikdy nedošlo k rozvoji ekonomiky regionu, pouze k úpadku či stagnaci.⁴

Současně však po druhé světové válce zasáhla region ještě jedna velká událost, kromě úpadku ekonomiky položené na výkonnosti místního průmyslu, a sice nucený odsun obyvatelstva. Během obsazení Československého pohraničí došlo k částečnému, ovšem většinovému obsazení Broumovska, přičemž pod okupaci spadlo 63 obcí⁵. Většina Čechů tak uprchla do vnitrozemí a brzy odsunutí a později zavraždění Židé přišli o svůj majetek téměř okamžitě. Po válce pak Broumovsko zpět připadlo Československému státu a došlo k již zmíněnému nucenému vysídlování Němců. To proběhlo během několika týdnů, kdy Broumovsko zpět obsadili čeští vojáci a úředníci, kteří zde zřídili sběrné tábory na bývalých zajateckých táborech původně zřízenými nacisty. Během odsunu se ani Broumovsku nevyhnula zločinnost spáchaná na civilním obyvatelstvu, byť byla v tomto případě spíše ojedinělá. Příkladem mohu uvést, že bylo zastřeleno na 23

---

³ BERGMANN, Petr; BURIAN, Martin a JEŘÁBKOVÁ, Jana. Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku. Broumov: TUŽ se, Broumovsko!, 2003. ISBN 80-239-4043-0, str. 11

⁴ BERGMANN, Petr; BURIAN, Martin a JEŘÁBKOVÁ, Jana. Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku. Broumov: TUŽ se, Broumovsko!, 2003. ISBN 80-239-4043-0, str. 67

⁵ HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vojtěch. Základní pojmy v péči o kulturní dědictví, 2013. ISBN 978-80-7395-716-2, 2013, str. 15

osob, včetně dětí, na Bukové hoře nedaleko Teplic nad Metují, přičemž tento hrozný čin nebyl nikdy poté potrestán.⁶

Oblast byla doosídlována jak českým obyvatelstvem z vnitrozemí, tak obyvateli z území dnešní Ukrajiny či Rumunska. Jak jsem se sám mohl přesvědčit, většina českých přichozích byla z nedalekých koutů země, především od Hradce Králové či menších sídel nezabraných nacisty, blízko Broumova. Zajímavostí je, že doosídlení pocházeli i z příhraničního Kladska, což bylo nejspíše dáno právě geografickou blízkostí, kdy mnoho rodin mělo své příbuzné právě v Kladsku.⁷ Nedochozelo tak k přísunu obyvatel ze vzdálených částí země. Dosídlení samozřejmě provázely komplikace plynoucí jednak ze strany volného, ještě neorganizovaného výkladu Benešových dekretů, dnes známý jako „divoký odsun“. Na straně druhé pak komplikace činil svými činy nacistický, záškodnický werwolf. Poválečný komunistický vývoj se pak projevil nejvíce právě znárodněním a konfiskací zemědělské plochy pod jednotné národní podniky, což se nejvíce odrazilo na rázu krajiny a celkové hospodářské a demografické situaci regionu.⁸ Zároveň je nutné zmínit, že poslední vývoj komunistické vlády v zemi nejvíce zapříčinil současný stav broumovských statků, neboť již nikdy nenaplní svůj původní účel, právě i díky narušení kontinuity vztahu statek – půda.

---

⁶ BERGMANN, Petr; BURIAN, Martin a JEŘÁBKOVÁ, Jana. Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku. Broumov: TUŽ se, Broumovsko!, 2003. ISBN 80-239-4043-0, str. 75

⁷ VALÁŠKOVÁ, N. Novoosídlení a jejich rodiny ve vybraných obcích na Broumovsku. Český Lid, 76(3), 1989, str. 140.

⁸ BERGMANN, Petr; BURIAN, Martin a JEŘÁBKOVÁ, Jana. Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku. Broumov: TUŽ se, Broumovsko!, 2003. ISBN 80-239-4043-0, str. 75

3. Vývoj broumovských statků

Jak již bylo zmíněno, statky mají svůj původ spojený s kolonizací Broumovska německými obyvateli. Typický charakter statků je následující: čtvercový dvůr obehnaný čtyřmi budovami, přičemž pouze jedna sloužila k bydlení a zbylé tři k hospodářství. Pro statky je typický, v mohutné zdi zakomponovaný, vstupní portál. Všechny budovy jsou vysoké, tři až čtyř patrové, přičemž v hlavní, obytné budově jsou všechna patra integrovaná v půdní části. Střecha začíná velmi nízko, prakticky hned od stropu přízemí, kvůli čemuž jsou zbylá podlaží prostorově zmenšující se směrem výš v závislosti na sklonu střechy. Na statku žila většinou široká rodina, neboť ke statku náležel tzv. výměnek. Tento poměrně starý typ smlouvy se dá popsat jako část budovy, která sloužila k ubytování starších rodičů, aby ustoupili svým dětem, mladým manželům, kteří převzali hlavní roli ve vedení hospodářství.⁹ Typologicky by se budovy daly popsat jako předimenzované, to znamená, že jsou mohutné, vysoké, působící jako pevnosti. To ovšem není náhoda. Statky byly už od počátku stavěny tak, aby dokázaly uchránit majetek i jeho obyvatele před vším, co jim hrozilo zvenčí. Petr Bergmann to v rozhovoru popisuje takto „*oni museli stavět v podstatě tvrze, protože v té době tady byli vlci, byli tady medvědi, jo, loupežníci, šly války, prostě všechno možný, ..., ten statek broumovského typu má prostě charakter tvrze, je to uzavřené dvorec*“. Zemědělské pozemky, navazující na statek byly typicky dlouhé, úzké, sahající až ke skalám, o které se údolní lán zastavil. Úzké z důvodu, že kdysi bylo statků mnoho, stavěný jeden vedle druhého. Jak bylo již zmíněno, výstavba vedla podél potoka. To znamená, že statek stál vedle dalšího statku a takto tvořily podélná sídla. Tím pádem pole nemohly být široké, nýbrž pouze úzké a právě proto tak dlouhé.

Z počátku byly stavby výlučně dřevěné, konkrétně hrázděné. Takto vypadaly dlouhá léta od jejich vzniku až zhruba do poloviny 18. století, kdy začala platit protipožární pravidla v rámci tehdy nové stavební legislativy.¹⁰ Poté nastala doba rekonstrukcí a zakomponování zdobných, ale i konstrukčních prvků, které jsou neodmyslitelně spjaté právě se statky. Příkladem takového „prvku“ je vnější

---

⁹ KOUPAL, Jan. „Selský Grunt, Odkaz a Výměnek.“ Český Lid 30, no. 7, 1930, str. 241–47.

¹⁰ BERGMANN, Petr; BURIAN, Martin a JEŘÁBKOVÁ, Jana. Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku. Broumov: TUŽ se, Broumovsko!, 2003. ISBN 80-239-4043-0, str. 17

řešení vstupu do statku. Patrný je při vstupech motiv tzv. „sedátkového portálu“, který je znám již z dob renesance z oblasti dnešního Saska. Zajímavostí je skutečnost, že neznáme důvod zakomponování tohoto typu portálu do statků. Jisté však je, že to jakýmsi způsobem předznamenává novorenesanční typ architektury, který byl v 19. století velmi oblíbený, jako jeden z historizujících stylů architektury.

Poslední takovou specifikací pro architekturu broumovských statků je jakási záhada jejich realizace. Vzhledem k jejich složitosti nemohly tyto přestavby začít bez odborné znalosti rýsování. Tím pádem nám vyplývá, že přestavby musely být „ve velkém“ organizovány, což bohužel z důvodu nedostatečných zdrojů nemůžeme potvrdit, můžeme se tedy pouze domnívat, co vedlo tehdejší obyvatele k takovému dílu.¹¹

Jak bylo již zmíněno, postupem času přišla nejprve první světová válka, poté druhá světová válka a následně komunistická diktatura. Statků se první světová válka, alespoň co je známo, příliš nedotkla. Druhá světová válka vedla k již zmíněné události. Vzhledem k nadpoloviční většině německy hovořících obyvatel Československa museli být násilně odsunuti z regionu. Z hned několika rozhovorů, a zdá se i z odborné literatury vyplývá, že odsun nebyl tím skutečným přerušením kontinuálního fungování statků tak, jako tomu bylo doposud. Netrvalo totiž dlouho a přišel komunistický převrat roku 1948, který měl za následek kolektivizaci a začalo sjednocování podniků a k nim také navázaných pozemků. Tím pravým důvodem přerušení kontinuálního způsobu užívání statků byla komunistická ideologie a její činy v regionu. Jakmile statky přišly o své pozemky, na které byly existenčně navázané, pozbyly svůj hlavní účel a začaly sloužit pouze „k bydlení“. To zmiňují nejčastěji starostové, ale také například majitel statku v Martínkovicích. Dále se pak shodují v tom, že kombinace nově příchozího obyvatelstva, které nemělo a ani nemohlo mít žádný hlubší vztah k nově získanému majetku i vlivem právě oné kolektivizace došlo zákonitě k degradaci statků i jejich užití.

---

¹¹ BERGMANN, Petr; BURIAN, Martin a JEŘÁBKOVÁ, Jana. Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku. Broumov: TUŽ se, Broumovsko!, 2003. ISBN 80-239-4043-0, str. 19

Po revoluci roku 1989 mohlo dojít ke změně, a také částečně došlo. Někteří majitelé statků začali s vykupováním půdy navazující na statky, aby obnovili jejich původní účel. Takovým majitelem je právě hospodář z Martínkovic. Jiní, a to je většinový stav statky buď opustili, nebo v nich nějakým způsobem dožívají, jak zmiňuje v rozhovoru Petr Bergmann. Poslední kategorií jsou podnikaví majitelé, kteří v nedávných letech statky pořídili, rekonstruují je a provozují v nich nové typy podnikání. Takovým příkladem mohu uvést manžele a majitele statku v Hejtmánkovicích.

Přesný počet statků broumovského typu dnes není dobře znám, neboť neexistuje ucelený soubor, který by popisoval a počítal všechny statky v regionu. Dá se však odhadovat, že se jedná o vyšší desítky. Nejznámějšími jsou statky v následujících obcích: Hejtmánkovice, Křinice, Martínkovice, Božanov, Šonov nebo Otovice. Křinice se staly dokonce vesnickou památkovou rezervací, která je takto chráněna od roku 1995. To s sebou nese výhody i nevýhody, především ve vztahu k „pravému vesnickému životu“, jak zmiňuje sama starostka Křinic. Tomu je v textu věnováno více pozornosti v kapitole 5. Role a zkušenosti starostů. Důvod, proč se právě Křinice staly vesnickou památkovou rezervací je v jejich dobře zachovalých státcích. Už od pohledu si nelze nevšimnout dobře zachovaných, zděných fasád, které dodnes svědčí o bohatosti v dobách minulých. V mimořádně zachovalých interiérech statků v obci jsou například dobře zachované pískovcové sloupy, nalézt je možno hned ve vstupních síních. Křinice byly dlouhou dobu největší vesnicí v klášterním panství, snad i díky blízkosti k městu Broumov ¹². V posledních letech je památkám na Broumovsku, a především statkům, věnována velká pozornost, neboť se jedná o významnou oblast kulturního dědictví. Vzniklo mnoho výzkumů, studií, či historických mapování. Všechny se však věnují pouze architektonickému a historickému významu statků. Žádný však dosud nereflektuje význam jejich současného využití.

---

¹² BERGMANN, Petr; BURIAN, Martin a JEŘÁBKOVÁ, Jana. Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku. Broumov: TUŽ se, Broumovsko!, 2003. ISBN 80-239-4043-0, str. 96

4. Kulturní dědictví a Broumovsko

Kulturní dědictví se dá definovat, jako vše, co člověk v minulosti vytvořil – a to jak materiální tak nemateriální památky, které mají nějakou hodnotu pro dnešní i budoucí společnost. Jedná se tedy o souhrn jak hmotných objektů, například historické stavby či jiné nemovité památky, tak i nehmotného dědictví, do kterého se řadí kupříkladu tradice, jazyky a rituály¹³. Tato práce se věnuje především náhledu na funkci hmotných památek, tedy oněm broumovským statkům. Nejprve si musíme definovat co je to památka, památková hodnota a památková péče jako taková.

Památka jako předmět hmotného kulturního dědictví, je součástí souhrnného seznamu památek, který nazýváme památkovým fondem a jako takový nese památkovou hodnotu. Hmotná kultura, je sféra, ve které člověkem vytvořený předmět, odkazuje na minulost a má právě onu památkovou hodnotu, což je nezbytná podmínka pro povinnost pečovat o jeho zachování pro budoucnost. Je důležité zmínit, že hmotné památky nemusí být jen zapsané v ústředním seznamu kulturních památek, ale spoustu z předmětů, či nemovitostí, které stále existují bez péče, můžeme už nyní vnímat, jako památku, neboť se jednou památkou, úředně zapsanou, skutečně stát mohou a nic tomu nebrání.¹⁴

Památková hodnota, jak bylo již zmíněno, definuje památku památkou. Je to esence památky, bez které památka nemůže být památkou. Jinými slovy, jedná se hodnoty, které abychom je dokázali zachovat, potřebujeme tzv. památkovou péči, jenž funguje tak, aby se zachovala jejich existence. Hlavní hodnoty jsou tyto: hodnota historická, umělecká a cena stáří. Historická hodnota vnímá památku jako doklad dob minulých. Umělecká hodnota, je hodnotou, při které zapojujeme emocionální a estetické vnímání. Cenou stáří, můžeme nazvat respekt a úctu, který si ta, která věc získá tím, jak dlouho je na světě. V neposlední řadě by bylo dobré zmínit tzv. kontextuální hodnotu památky, která, pokud je objekt obklopený nesprávnou, nehodnotnou či neodpovídající jinou zástavbou, může ztratit

---

¹³ UNESCO Institute for Statistics. The 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics (FCS). UNESCO Institute for Statistics, 2009.

¹⁴ HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vojtěch. Základní pojmy v péči o kulturní dědictví, 2013. ISBN 978-80-7395-716-2, 2013, str. 11-12.

například právě již zmíněnou estetickou hodnotu, čímž dochází k degradaci celkové hodnoty té či oné památky.¹⁵

Památková péče je tedy určitá snaha společnosti ochránit památky právě kvůli jejich památkové hodnotě. Snaží se tedy zachovat jejich pravost a hodnověrnost. Obsahuje opatření k prevenci a zásahům, jako jsou uchovávání, opravy a obnovování. I když tomu tak z praxe mnohdy nevypadá, památková péče má za cíl rovnováhu mezi praktickým fungováním budovy a jeho památkovou hodnotou. Osvěta má taktéž klíčovou úlohu v tom, že pomáhá lidem porozumět důležitosti a nezbytnosti ochrany památek. Je tedy nesmírně důležitá proto, aby měla tato snaha výsledky. Památková péče by měla být vnímána především jako partner v otevřené diskusi a v odborné podpoře, nikoliv jako autoritativní orgán, který jen škodí.¹⁶ Může se zdát, že když se řekne slovo památka, obecně si člověk představí nějaký hmotný statek ve smyslu určité historické budovy, konstrukce nebo možná i nějaký předmět. Méně známý fakt, a také k jeho přijetí došlo o několik let později, je že památkou může být i nehmotný objekt, jakou je například tradice, zvyk, rituál, apod. Právě nehmotné dědictví je něco, co se předává z generace na generaci třeba ústní formou. Mohou to být proto určité dovednosti, které si určitá skupina či jednotlivci předávají v průběhu let, nebo také jednotlivé artefakty či kulturní prostory. Právě přijetí nehmotných památek společnost rozšířila koncept kulturního dědictví i na tyto oblasti, jakými jsou již zmíněné tradice, rituály, zvyky či dovednosti.¹⁷

Kulturní dědictví je tedy celkový koncept, který představuje nesmírně důležitou roli ve způsobu, jakým vnímáme a vykládáme naši minulost, přítomnost a budoucnost. Tento pojem je komplexní a zahrnuje mnoho aspektů, od hmotných artefaktů až po nehmotné tradice. Různí autoři, v průběhu dějin jak se zájem o památkovou péči rozvíjel, mají na kulturní dědictví odlišné názory a přístupy, které se zaměřují na jeho definici, význam a funkci ve společnosti. V současnosti existuje mnoho nových směrů, které si kladou za cíl přinést nový výklad toho, co

---

¹⁵ HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vojtěch. Základní pojmy v péči o kulturní dědictví. ISBN 978-80-7395-716-2, 2013, str. 12,13.

¹⁶ HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vojtěch. Základní pojmy v péči o kulturní dědictví. ISBN 978-80-7395-716-2, 2013, str.13-15.

¹⁷ JANEČEK, Petr. Evropská etnologie a koncept nehmotného kulturního dědictví. *Národopisná revue / Journal of Ethnology*, 2015, 25(3), ISSN 0862-8351, str. 273-282.

vlastně kulturní dědictví je a jakým způsobem by na něj mělo být nahlíženo. Vždy se však jedná o snahu nahlížet na dědictví jako na nějaký prvek, který předává kolektivní paměť, udržuje estetickou hodnotu a ve výsledku pomáhá spojovat. Spojovat kultury, komunity či národy tak, aby bylo dosaženo společného udržení zmíněných skupin.¹⁸

Během výkladu významu kulturního dědictví musíme být opatrní, neboť snadno můžeme sklouznout ke politizaci, či jinému zkreslení hodnoty či účelu památky. Kirshenblatt-Gimblett argumentuje, že se tak může stát, že jednoduše propadneme k falešnému, či vlastně idealizovanému vidění dědictví. Na druhou stranu, kdyby nebylo vhodného (vhodného z hlediska přijatelnosti ze strany společnosti) výkladu dědictví, zřejmě by k němu ani nejspíš nedošlo. Měli bychom tedy proto hledat co nejsprávnější cestu k výkladu dějin i kulturního dědictví tak, abychom zachovali autenticitu.¹⁹ Kulturní dědictví je totiž dynamicky se vyvíjející proces, který není možný bez dialogu a účasti všech, kterých se to týká, neboť právě díky diskuzi, aktivní účasti, vzdělávání se v oblastech a snaze porozumět místu, času i kontextu, ve kterém se dědictví nachází musí jako podmínka proběhnout široká účast všech na fenoménu kulturního dědictví.²⁰ Souvisí to mimo jiné i s tím, že současný koncept UNESCO není svým způsobem dostatečný, nevyhovuje zkrátka pestrosti a rozmanitosti, kterou kulturní dědictví potřebuje. Eriksen proto argumentuje, že by koncepce měla zahrnovat vyjádření místních, jednotlivých komunit, kterých se kulturní dědictví v čase a prostoru týká, neboť rozdílné identity determinují rozdílné vnímání hodnot, což jednoznačně souvisí také s již zmíněnou ochranou, před falešným, cíleně uměle vykonstruovaným pohledem a výkladem dědictví.²¹ Před tímto politickým zneužitím by se mělo kulturní

---

¹⁸ APAYDIN, Veysel. Introduction: Why Cultural Memory and Heritage? In: APAYDIN, Veysel (ed.). *Critical Perspectives on Cultural Memory and Heritage: Construction, Transformation and Destruction*. UCL Press, 2020, ISBN 978-1-78735-798-6, str. 1-10.

¹⁹ KIRSHENBLATT-GIMBLETT, Barbara. Theorizing Heritage. In: SILVERMAN, Helaine (ed.). *Contested Cultural Heritage: Religion, Nationalism, Erasure, and Exclusion in a Global World*. Springer, 2011, ISBN 978-1-4419-7304-4, str. 369-371.

²⁰ SMITH, Laurajane. Intangible Heritage: A Challenge to the Authorized Heritage Discourse. In: SMITH, Laurajane and AKAGAWA, Natsuko (eds.). *Intangible Heritage*. Routledge, 2009, s. 95-97. ISBN 978-0-415-54700-3, str. 95-97

²¹ ERIKSEN, Thomas Hylland. Kritika konceptu kultury UNESCO. In: ERIKSEN, Thomas Hylland and NEUENFELDT, Karl (eds.). *Exploring the Heritage of Culture*. Routledge, 2007, s. 51-53. ISBN 978-0-415-40053-7, str. 51-53

dědictví ochránit, ideální co nejvyšší účastí na procesu rozhodování, a měla by být vyvinuta značná snaha oprostít se od aktuálních zpolitizovaných témat.

Je přirozené, že se vznikem téměř jakéhokoliv fenoménu, narůstá či klesá zájem o něj v průběhu času, přičemž klíčovou roli jistě hraje aktuálnost daného tématu. Kulturního dědictví, či památkové péče se to týká stejně tak. Velký zájem o památky je pozorován odjakživa, nicméně velký nárůst, a snad díky vzdělanosti, zájmu o památky či kulturní dědictví jako takové dochází v posledních desetiletích čím dál více a to s sebou nese své výhody i nevýhody.²²

Broumovsko je v posledních letech velmi oblíbenou turistickou i badatelskou oblastí. Probíhá zde mnoho výzkumů historických i architektonických, ale v poslední době mj. i antropologických. Spolu se zvyšujícím zájmem o region roste i povědomí o památkách na Broumovsku a na tu se navazuje péče o ně. To, co se na Broumovsku definuje jako kulturní dědictví jsou nejčastěji hmotné památky, konkrétně již zmíněná vesnická památková rezervace Křinice, dále městská památková rezervace Broumov, nebo konkrétní chráněné památky jako například národní kulturní památka, dřevěný kostel Panny Marie v Broumově. Nejčastěji se poslední dobou zmiňuje fenomén broumovských statků. Vyzdvihuje se jejich význam či neprobádaná historie. Jezdí sem turisté i výzkumníci, kteří chtějí tyto památky vidět a poznat je. Zdá se však, jako by všemu unikalo to, co je mezi tím vším. Samotný život obyvatel a památek v současnosti i to, jakým způsobem se kulturní, památkový a turistický význam odráží na reálném životě regionu i jeho obyvatel. Zkrátka to, jakým způsobem toto vše zasahuje do reálného života i každodenního chodu města, obcí a lidí žijící v tomto regionu.

---

²² MACDONALD, Sharon. *Memorylands: Heritage and Identity in Europe Today*. Routledge, 2013, ISBN 978-0-415-45334-1, str. 3

5. Metodologie užitá ve výzkumu

K získání dat pro tuto práci byl použit terénní výzkum. Cílem bylo získat hluboké a detailní porozumění současnému využití broumovských statků a jejich vlivu na zdejší obyvatele. Kvalitativní přístup, který byl v tomto výzkumu nejčastěji veden, umožnil tvorbu a získání nezbytných dat, která promítají osobní zkušenosti, názory a postoje respondentů. Vzhledem k tomu, že práce je zaměřena na současné využití broumovských statků, logicky byla zvolena kvalitativní metoda sběru dat, neboť kvantitativní metody nemohou poskytnout ve stejném rozsahu uspokojivá data. Nezbytným a nejčastěji užívaným nástrojem sběru dat byly polostrukturované rozhovory. Tento typ rozhovorů byl zvolen kvůli své flexibilitě a schopnosti zachytit co možná nejširší spektrum pohledů a zkušeností. Rozhovory byly vedeny s několika skupinami respondentů, kteří přinášejí poměrně rozmanité pohledy na fenomén broumovských statků a problematiku, se kterou se setkávají.

První takovouto skupinou respondentů jsou starostové obcí Křinice, Martínkovice a Verněřovice. Ve všech třech případech se jedná o venkovská sídla o velikosti do 600 obyvatel, konkrétně Křinice (437), Martínkovice (524) a Verněřovice (317), všechna data platí k 1.1. 2024.²³ Tito starostové poskytli cenné informace o administrativních a finančních podmínkách spojených s údržbou historických budov a statků, jejich zkušenostech s narůstající byrokracií a snahách o rozvoj obcí. Polostrukturované rozhovory umožnily starostům vyjádřit své názory a zkušenosti detailně, což přispělo k hlubšímu pochopení jejich role a perspektiv v kontextu regionálního rozvoje a ochrany kulturního dědictví.

Druhou skupinou respondentů jsou majitelé statků, kteří poskytli pohled na různé způsoby obnovy a využití statků a své plány do budoucna. Rozhovory s majiteli statků v Martínkovících a Křinicích nabízí srovnání v přístupech k hospodaření a ukazují, jak je možné skloubit tradiční a moderní způsoby využití těchto historických budov. Získané informace jsou klíčové pro pochopení dynamiky mezi zachováním kulturního dědictví a adaptací na současné podmínky.

---

²³ Český statistický úřad. Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2024. [online]. ©2023.

Třetí skupinou jsou místní obyvatelé a podnikatelé, přičemž rozhovory s nimi jsou zaměřeny na jejich názory na současný stav statků, jejich využití a dopad na místní obyvatele.

První rozhovor byl veden s již zmíněným historikem, jménem Petr Bergmann, který si na mě našel čas a prostor v místní veganské restauraci. Je to člověk, který na Broumovsko přišel, aby se mu odborně věnoval, na Broumovsku už zůstal. Rozhovor byl veden volně, kdy jsem se ptal obecně na region a vzhledem k tomu, že jsem měl co do činění s historikem, přirozeně konverzace přešla k historii a obecnému historickému úvodu k regionu a jeho statkům.

Další rozhovor jsem vedl se starostkou obce Křinice, přičemž kontakt na ní je volně dostupný na webových stránkách obce. Paní starostka je v regionu původně narozená. Vedl jsem s ní rozhovor polostrukturovaný, přičemž otázky byly mířeny především na život v obci, na vesnickou památkovou zónu a také na broumovské statky v obci.

Další v pořadí byl rozhovor s majitelem statku v Křinicích, původem ovšem z Trutnova. Na něj jsem dostal kontakt od paní starostky z obce. Majitel je bývalý vrcholový sportovec v běhu na lyžích, přičemž v současnosti se věnuje vlastnímu podnikání a na statku žije s rodinou, kde mají své malé hospodářství. Rozhovor s ním byl veden u něj doma.

Kousek od Křinic se nachází obec Martínkovice, a tak dává smysl, že jsem se v rámci systematičnosti a logiky přesunu přemístil právě sem, kde jsem zašel rovnou na radnici a domluvil si zde rozhovor s panem starostou. Ten probíhal v jeho kanceláři, byl veden polostrukturovaně a zaměřen byl, stejně jako v Křinicích, na život v obci z hlediska občanů, kulturního i společenského života a také na roli statků v životě a funkci obce. Pan starosta je původem z regionu.

V Martínkovicích jsem zůstal a navštívil místního velkostatkáře a podnikatele v prodeji a servisu zemědělských strojů. Ten nejprve neměl příliš zájmu, vzhledem k tomu, že má negativní zkušenosti jen ze setkání s výzkumníky, ale posléze, vlastně ani nevím jak, se mi podařilo k němu dostat, přičemž mě velkoryse přijal u sebe na statku a rozhovor jsme vedli u něj v kanceláři. Rodinná atmosféra u něj šla poznat už jen tím, že během našeho rozhovoru jsem stihl poznat také jeho syna. Rozhovor byl taktéž veden polostrukturovaně se

zaměřením na jeho zkušenosti se životem a podnikáním na statku. Nutno dodat, že k mému štěstí jsem byl zatím první výzkumník, který měl možnost tohoto otce rodiny a ředitele firmy, poznat. Předci pana majitele přišli do regionu po druhé světové válce od Hradce králové.

V další fázi mého pobytu se mi podařilo od Petra Bergmanna získat kontakt na manžele, kteří žijí a podnikají na statku v Hejtmánkovicích. Setkání s nimi bylo domluveno telefonicky a setkali jsme se nejprve na neformální schůzku taktéž ve veganské restauraci a poté u nich na statku již k výzkumu. Na první neformální schůzce jsem se seznámil s paní Lenkou, která mi vylíčila jejich životní příběh. Mají ho poměrně barvitý, neboť značnou část života strávili na Novém Zélandu, kde stihli vychovat dvě děti. Třetí z dětí se už narodilo zde, v Broumově, a tak bylo příjemné se potkat i s takovýmto příkladem rodiny. Rozhovor s nimi byl tedy veden u nich na statku, byl polostrukturovaný a směřoval k otázkám na jejich život a podnikání na statku.

Od svého známého, který se měl kdysi na Broumovsku ženit, jak s oblibou sám říká, jsem dostal kontakt na otce tehdy potenciálního ženicha, který vlastní na Broumovsku mnoho statků a podniká ve stavebnictví. S tím byla schůzka sjednána telefonicky a proběhla u něj v kanceláři, kde jsem vedl rozhovor polostrukturovaný. Ten byl zaměřen taktéž na život na statcích, na Broumovsku a také na to, jakým způsobem a proč podniká na statcích. Po rozhovoru jsme se přesunuli na jeho statek, který mi ukázal jak ukázkový. Původ jeho rodiny je nedaleký, všichni přišli z Náchoda.

Posledním rozhovorem pak byl rozhovor se starostou obce Verněřovice. Kontakt na něj jsem si našel na webu, ale tip jsem dostal od vedoucí práce. Setkání bylo taktéž domluveno telefonicky a proběhlo u něj v kanceláři. Rozhovor byl veden polostrukturovaně, ovšem zaměřen byl tentokrát pouze na život a práci v regionu a v obci. Jeho původ jsem se nedozvěděl, ale dalo by se říct, že je místní, neboť na úřadě pracuje přes čtyřicet let.

Vedle rozhovorů byl klíčovým prvkem výzkumu terénní výzkum. Ten zahrnoval fyzickou přítomnost v obcích, mapování obcí, pořizování fotografií statků a uvědomění si kontextu zasazení obcí do prostoru. Tento přístup umožnil lépe pochopit fyzické a kulturní prostředí, ve kterém se statky nacházejí, a poskytl vizuální dokumentaci současného stavu statků a jejich okolí. Fyzická přítomnost

v regionu pak s sebou nese řadu přínosných zjištění, které jsou nepochybně spjaté s prací výzkumníka. Zážitky či zkušenosti z každodenního bytí v místě jsou nezbytnou nutností pro každého výzkumníka, který chce skutečně poznat prostor, jenž se stal předmětem jeho bádání.

Etnografický přístup byl použit především při rozhovorech s majiteli statků. To bylo umožněno i díky pozvání ze strany majitelů, neboť na obecním úřadě, v takto formálním prostředí, se výzkumník nedostane do „přirozeného prostředí“. Etnografický přístup zahrnoval nejen rozhovory, ale i pozorování a interakce s respondenty právě v jejich přirozeném prostředí. Tím se podařilo získat hlubší pochopení každodenního života a podnikatelských aktivit na statcích.

Pro zajištění validity výzkumu je použita srovnávací metoda, kdy vždy k jedné oblasti bádání byl narátorem někdo, kdo se zásadními prvky lišil od druhého narátora. Tímto přístupem je projevena snaha, aby byla zvýšena spolehlivost závěrů. Během rozhovorů byl také kladen důraz na dodržování etických zásad, včetně informovaného souhlasu respondentů, zaručení anonymity a respektování jejich práv.

Metodologie užitá při výzkumu k této práci byla především prostřednictvím terénního výzkumu, tedy fyzické přítomnosti v obcích, zmapování obcí, pořizování fotografií statků a uvědomění si kontextu zasazení obcí do prostoru. Nejen přítomnost v místě, jak by se mohlo zdát, ale také uvědomění si historického kontextu je nezbytnou součástí pro antropologického výzkumníka.²⁴ Kvalitativní data, která byla během výzkumu vytvořena jsou v této práci užitá s maximální snahou o porozumění konkrétním situacím, které se snaží čtenáři přinést.²⁵ Dále byly vedeny především rozhovory, tedy tvorba měkkých dat, ze kterých primárně vychází tato část práce.

Práce se tedy snaží poskytnout co možná nejširší pohled na současný stav a způsob využití statků v broumovském regionu díky antropologickým metodám, které jsou pro tuto oblast výzkumu nejvhodnější.

---

²⁴ JANEČEK, Petr. Etnografický výzkum. In: DOUŠEK, Roman a kol. Úvod do etnologického výzkumu. 2014, str. 15.

²⁵ NOVOTNÁ, H., ŠPAČEK, O., a ŠŤOVÍČKOVÁ, M. Metody výzkumu ve společenských vědách. 2019, str. 260.

6. Role a zkušenosti starostů

Starostové obcí na Broumovsku se při své práci potýkají s řadou problémů, které ovlivňují jak běžný život obyvatel, tak stav a využití historických statků, které jsou důležitou součástí kulturního dědictví regionu a na které je tato práce zaměřena. V této kapitole se práce zaměří na konkrétní zkušenosti starostů obcí Křinice, Martínkovice a Verněřovice a na to, jakým způsobem se tyto problémy dotýkají kulturního dědictví a tedy i broumovských statků. Pro tuto kapitolu jsem vycházel primárně z polostrukturovaných rozhovorů.

Všichni tři starostové, se kterými jsem měl možnost vést výzkum uvedli, že největší problém, se kterým se dnes setkávají je narůstající byrokracie. Ta komplikuje snahy o rozvoj obcí a negativně ovlivňuje údržbu památkově chráněných objektů. Křinice například, jako památkově chráněná obec, čelí těmto specifickým požadavkům asi nejvíce. Starostka uvádí, že jsou finančně natolik náročné na údržbu, že se v žádném případě neobejdou bez dotačních titulů. Velmi si tedy pochvaluje vznik tzv. Dobrovolného svazku obcí na Broumovsku (DOS), který sdružuje obce v regionu. DOS představuje pro všechny starosty, se kterými jsem vedl rozhovor, klíčový nástroj v jejich snaze vyvarovat se administrativním a finančním výzvám dotačních titulů. Nejvíce oceňují právě pomoc projektového manažera DOS, který velmi zjednodušuje proces získávání finančních prostředků na různé projekty „... a právě ten dobrovolný svazek obcí Broumovsko má právě toho projektového manažera, ..., my jako obce si to u nich objednáваме, ale samozřejmě za úplně jiné ceny, teď myslím samozřejmě nižší, než u firem ...“. Zmiňuje starostka Křinic. Tato podpora je nezbytná pro udržení a obnovu kulturního dědictví, bez které by mnoho obcí muselo řešit obtíže při rozvoji i ochrany kulturního dědictví. Ne vždy jsou však tyto náklady dostatečně kryty z památkových fondů, tedy i těch evropských, což vytváří konflikty při snaze získat finance z jiných dotačních titulů. Obdobné zkušenosti má i starosta Verněřovic, který se již dvacet let snaží vyvážit potřebu zachování kulturního dědictví s praktickými aspekty financování.

Broumovské statky, jako objekty představující kulturní dědictví v regionu, jsou přímými účastníky procesů dějících se na stolech úřadujících starostů. Starostové se shodují na tom, že současné využití statků není ideální, protože původní zemědělská funkce již není aktuální. V Martínkovicích starosta uvádí, že mnoho

statků ztratilo svou původní náplň činnosti a v důsledku toho chátrají. To je částečně způsobeno odchodem mladých lidí, kteří hledají lepší pracovní příležitosti a vzdělání mimo region. Některé statky byly vykoupeny a přeměněny na jiné formy podnikání, jako je pořádání workshopů, či ubytování na ranči s koňmi, nebo různé kulturní a společenské aktivity, což představuje jednu z možností, jak zachovat jejich historickou hodnotu a zároveň přizpůsobit jejich využití současným potřebám.

Starostka Křinic také zmiňuje snahu o vykoupení jednoho statku a jeho přeměnu na muzejní objekt, což však nebylo možné kvůli nesouhlasu majitele. Tento příklad ukazuje, jak složité může být najít shodu mezi ochranou kulturního dědictví a soukromými zájmy. Nejčastěji vyvstává problém, který neumí najít soulad mezi moderním, řekli bychom normálním fungováním života dnešního člověka, a současně zachování historické autentičnosti, kterou se tolik snaží prosazovat instituce jako památková ochrana nebo místní CHKO, které podle rozhovorů s místními, často zmiňuje ideál, vrátit region do stavu na konci 17. století. Jako bychom stáli před střetem dvou ideálů, dvou světů, které nemohou fungovat dohromady. Na jednu stranu jsou místní vděční za to, že je jejich kraji věnována pozornost a určitá péče, která odvádí všeobecné povědomí o zaostalosti místa směrem ke kulturnější představě²⁶. Starostové si uvědomují, že je důležité hledat kompromisy a efektivní způsoby financování, aby mohly být historické statky zachovány pro budoucí generace. Ve Verněřovicích starosta zdůrazňuje potřebu podpory místního podnikání, které by mohlo přispět k udržení obyvatel a oživení vesnice. Stejně tak hovoří i ostatní starostové, kteří jako by věděli, že podpora moderního zemědělství na statcích, či jiných řemesel, které by dokázali lokalizovat hospodářství a tím pádem by podpořili místní obyvatele a povznesli celý region, jsou klíčové prvky, které mohou pomoci v boji proti ekonomické a sociální marginalizaci obcí a regionu.

Udržet statky, jako součást kulturního dědictví je navázáno i na širší situaci, která na Broumovsko přišla s určitou reflexí našich dějin. Světové konflikty, které zapříčinily další vývoj, jako například právě již zmíněný nucený odsun obyvatel, následné doosídlení, kolektivizace a změna režimu, která konečně přinesla kýženou sebereflexi a reflexi našich dějin. V tomto nejsme v Evropě ojedinelí.

---

²⁶ DEL MÁRMOL, C. The quest for a traditional style: architecture and heritage processes in a Pyrenean valley. *International Journal of Heritage Studies*, 2017, 23(10), str. 950.

Podobnou paradigmatem procházela a stále prochází celá Evropa.²⁷ Toho si jsou starostové vědomi a sami na toto téma často navazovali. Rozhovor se starostkou Křinic začal hned tímto tématem, že vytváříme novou identitu regionu, která se snaží co nejvíce reflektovat dějinný vývoj. Ovšem to, co to s sebou nese, nemusí být vždy pozitivní pro místní obyvatele a to je nezbytné zmínit při závěrech výzkumu či při snaze nabídnout určitá řešení.

Celkově je zřejmé, že starostové obcí na Broumovsku čelí různorodým a mezi sebou se prolínajícími komplikacemi, které zahrnují byrokracii, vylidňování, nedostatečnou infrastrukturu nebo potřebu udržení kulturního dědictví. Kulturní život a sociální infrastruktura jsou nezbytné pro udržení komunity a zabránění vylidňování. Zachování, ale současně adaptace historických statků na současné podmínky vyžaduje tvořivost a úzkou spolupráci mezi obcemi, vlastníky statků, státními i nestátními organizacemi.

---

²⁷ MACDONALD, Sharon. *Memorylands: Heritage and Identity in Europe Today*. Routledge, 2013, ISBN 978-0-415-45334-1, str. 16.

7. Život hospodáře na statcích

Hospodaření na statcích broumovského typu s sebou nese svá úskalí, ale také radosti. Konkrétní hospodaření na statcích je vlastně nejbližším užitím ve vztahu k původnímu určení statků. Jakým způsobem toto hospodaření probíhá dnes se snaží osvětlit tato kapitola. Pro tuto část práce byly vybrány dva statky – jeden je kulturní památkou a druhý není, čímž dochází k možnosti srovnání dvou různých přístupů k hospodaření. Pro tuto část bylo zvoleno především vedení polostrukturovaného rozhovoru, kdy byly narátoři tázáni předem danými otázkami směřující k tématu této části práce a současně volněji navazujícími tématy bylo získáno rozšíření získaných informací.²⁸ Dále byly pořizovány fotografie z místa, jako dokumentace terénu.

Jak hospodář v Martínkovicích, tak v hospodář v Křinicích potřebují ke své práci hospodáře zemědělskou půdu. Rozdíl, mezi nimi, je však v typu vlastnictví půdy. Zatímco v Martínkovicích majitel statku po revoluci začal systematicky vykupovat půdu v okolí pozemků již připadajících ke statku tak, aby bylo dosaženo kontinuálního rozšiřování zemědělské půdy, v Křinicích došlo k jinému způsobu získání potřebné půdy k hospodaření. Ačkoliv majitel statku v Křinicích tvrdí, že má spíše takové hobby hospodářství a disponuje dle jeho slov pouze osmi kravami, jedním býkem ve výpůjčce, jedním telátkem a několika králíky, potřebuje k udržení, byť tedy malého hospodářství, značně velký pozemek. Krávy potřebují pastvu a k té potřebují prostor. Křinický statkář koupil pár let po získání statku asi 2,5 ha pozemků, ovšem dalších 8 ha má v pachtovní smlouvě. To se ovšem nedá srovnat se statkářem z Martínkovic, neboť ten disponuje pozemky o velikosti 500 ha.

Jelikož Křinický hospodář nemá zemědělskou činnost jako svou hlavní obživu, stačí mu tato velikost pozemků, aby mohl udržet nějaký typ hospodaření, který je relativně v souladu s původním využitím statku. Tento typ hospodaření však nedosahuje plnohodnotné rekonstrukce původního stavu hospodářské činnosti na statku, neboť vzhledem k tomu, že na statcích historicky žily široké rodiny čítající několik členů od prarodičů, přes rodiče až po jejich děti, museli být všichni dobře uživeni výkonností hospodaření, a proto museli mít více kusů dobytka, než má

---

²⁸ NOVOTNÁ, H., ŠPAČEK, O., ŠŤOVÍČKOVÁ, M. Metody výzkumu ve společenských vědách. 2019, str 322.

momentálně hospodář v Křinicích. Na druhou stranu v Martínkovicích došlo k úspěšnému zavedení plnohodnotné zemědělské činnosti, která dokáže nejen uživit rodinu hospodáře, ale může si dovolit zaměstnávat na statku i třináct pracovníků mimo okruh své rodiny. Jedná se však o moderní typ zemědělského hospodaření, přičemž rozměry tohoto hospodaření mnohonásobně převýšily velikost tehdejšího hospodaření, které považujeme za původní. Hospodář v Martínkovicích přistavěl několik budov k původnímu statku, doplnil o garáže a technické zázemí svých zemědělských strojů, přičemž na statku se dnes nachází ještě kanceláře pro práci a samotné bydlení.

Můžeme tedy říct jedno zásadní tvrzení – oba statkáři zrekonstruovali, opečovávají a užívají, pokud možno, co nejlíže k původní podobě a původnímu určení statku. Ať už malé hospodářství, nebo velkostatek, oba způsoby naplňují nějakým způsobem původní určení statku. To je nezbytné tvrzení, po kterém je natolik voláno, a současně důkaz, že lze takovýmto způsobem fungovat v různých rovinách. Malé i velké hospodářství, ale přesto hospodářství. V Křinicích se totiž povedla ještě jedna věc. Na statku zde se podařilo nejen skloubit malé hospodářství s bydlením nukleární rodiny, tedy matka, otec a dcera, přičemž v době rozhovoru bylo další miminko na cestě, ale podařilo se zde doplnit činnost statku i o ubytovací zařízení, které s citlivostí doplňuje prázdná místa v budovách statku, neboť k tomuto účelu se manželé rozhodli využít prostor právě výměnku. Dle jejich slov, to funguje dobře.

Oba statkáři se ovšem setkávají nebo někdy setkávali s určitými komplikacemi, každý však s trošku jinými. Martínkovického hospodáře asi nejvíce tíží střet mezi státními i nestátními organizacemi a přijetí okolí ve vztahu k jeho zemědělské činnosti. Křinický statkář v současnosti neřeší komplikace spojené se životem na statku či s jeho využitím. Dříve se však potýkal s komplikacemi především ze strany památkářů během rekonstrukce statku. Jak již bylo zmíněno, Křinice jsou vesnickou památkovou rezervací, kdežto Martínkovice ne. V Křinicích se díky vůli majitelů nakonec podařilo dosáhnout památkově hodnotné rekonstrukce statku, díky čemuž se jejich statek řadí mezi ty nejzajímavější v obci.

Martínkovickému hospodáři se dějí komplikace nejvíce ze strany již zmíněné byrokracie a přijetí z okolí. Jak sám zmiňuje „... ani za těch třicet let se nevychovalo v Český republice, v lidech, nějaká úcta k osobnímu majetku,

nevychovala se úcta v podnikání, ..., neustále jsou tady házený klacky pod nohy, neustále je člověk osočován, že tady uzavírá krajinu, že se snaží něco mít svého, ..., prostě bych už do toho znova nešel“. Byť tedy úspěšný podnikatel, zemědělec a hospodář, úspěšně zrekonstruoval svůj statek, což i místní pan starosta zmiňuje, necítí žádnou podporu z již zmíněných organizací státních, soukromých ani ze svého okolí.

Na druhou stranu je nutné zmínit, že ani ne tak v Křinicích, ale právě Martínkovický statkář přiznává, že jeho zemědělská činnost způsobuje určité škody přírodě „*ale tady jde spíš o to, že my těm lidem škodíme, jako sedláci, a my si to neuvědomujeme a já tady těm mým kolegům nejsem schopnej vysvětlit, ani nechci vysvětlovat, oni to nejsou schopný pochopit. Oni to jsou lidi, kteří choděj a vykřikujou“* cituje „*My tady živíme národ!“* a pokračuje „*to je blbost, jo, to je hlavně naše podnikání, jo, vemte si, že jestliže tady mluvím o pěti stech hektarech, tak že jsou dneska ty hektary napsaný na mojí rodinu, tak to je od pána Boha, já nejsem věřící, ale ta půda není naše, to je půjčený, my jenom dělejme tak, aby tady po nás něco zbylo ,aby to bylo aspoň podobný, aby to nebylo úplně zkurvený,“.* Sebereflexe tohoto statkáře je značná. Ovšem jenom to zdůrazňuje fakt, že nic není černobílé, a že bytí i práce na statku s sebou nese osobní i společenské reakce, má to své dopady, emoce, konflikty i radosti.

Různé přístupy dvou statkářů ukazují, že hospodaření na statcích může mít hned několik podob. Oba případy ovšem ukazují to nejdůležitější, z hlediska našeho výzkumu, a sice že i v moderním světě lze udržet a rozvíjet tradiční hodnoty i nové metody hospodaření, třebaže každý majitel najde svou cestu k naplnění svých cílů a potřeb. Samozřejmě existují nepříjemnosti či komplikace v rozvoji své činnosti a nápadů, je potřeba však zdůraznit, že právě tyto aktivity v regionu probíhají a mohou fungovat jen díky tomu, že existuje někdo, kdo se hodlá statku věnovat ať už s menším či větším ohledem na jeho původní určení, ale přeci s ohledem. Majitelé statků v Martínkovicích a Křinicích tak reprezentují dva různé, avšak rovnocenně validní přístupy k zemědělství a venkovskému životu, které jsou hluboce zakořeněny v jejich osobních hodnotách a vnímání světa.

8. Broumovské statky jinak

Broumovské statky nemusí mít pouze jedno užívání v podobě tradičního či moderního hospodaření. Žít a pracovat na statcích se dá i jinak, jak dokazuje tato část práce. K výzkumu k této kapitole byly použity volně vedené rozhovory s majiteli statků, kteří se věnují jejich opravám, podnikání a životu v nich. V této části se tedy zaměříme na to, jakým způsobem se dá na statcích pracovat a žít jinými způsoby, než jakým je zemědělským hospodaření, a jaká to s sebou nese pozitiva i negativa jak ve vztahu k jejich původnímu záměru, ale vůči regionu samotnému. Pro tuto část byly vybrány dva statky, oba v Hejtmánkovicích, v nichž jejich majitelé provozují dva rozdílné typy podnikání, které na sebe, jak se dozvíme v této části, navazuje. Metodologií byl etnografický výzkum²⁹, tedy tvorba měkkých dat pomocí vedení polostrukturovaných rozhovorů a pořizování fotografií v místě výzkumu.

Majitelé statků v Hejtmánkovicích nám poskytují zajímavý pohled na alternativní způsoby využití těchto historických budov. První z Hejtmánkovických majitelů přišli do regionu po delším rozhodování mezi Moravou, východními a severními Čechami, přičemž rozhodnutí nakonec padlo na Broumovsko. Ačkoli původně neměli v hledáčku přímo Broumovsko, náhoda a také výhodná cena je přivedly ke koupi statku se zbouranými dvěma budovami. Původní záměr nákupu statku byl obytný, pracovní a podnikatelský a i právě proto byl neúplný statek nakonec vhodnou volbou. Ke statku ke všemu náležel, byť přes menší komplikace, dostatečně velký pozemek, na kterém statek stál, což bylo výhodou. Manžel, původně truhlář, zde má svou dílnu, živí se tedy především výrobou různých dřevěných výrobků, které jsou velmi potřebné k údržbám a rekonstrukcím okolních statků, a tak je zachováno dodavatelské prostředí v regionu, po kterém například hlasitě volá pan starosta z Verněřovic. Manželka se pak věnuje pěstování, sušení, úpravě a prodeji květin, pořádá workshopy a vytváří komunitu kolem květin a jejich využití, přičemž má regionální odbyt. „*já tady nechci stavět žádný parníky, jo, já tady prostě nechci žádnéj hnus jo na zahradě, já chci prostě mít hezkou zahradu, já prostě tvořím zahradu, která mi zároveň dodává materiál pro ty moje workshopy*“. Manželé se vyznačují citlivým přístupem k rekonstrukci

---

²⁹ JANEČEK, Petr. Etnografický výzkum. In: DOUŠEK, Roman a kol. Úvod do etnologického výzkumu. 2014, str. 15.

statku v kombinaci s moderním estetickým cítěním. Což ukazuje možný, nový přístup k rekonstrukci nezapsaných památek ve vztahu k jejich okolí.³⁰

Na druhé straně, majitel mnoha statků na Broumovsku, původně stavař a podnikatel ve stavebnictví, zdůrazňuje, že obývání statku vyžaduje kompetenci, zodpovědnost a národu hospodáře. Kritizuje, že se zemědělská půda odtrhla od statků, což podle něj mění dynamiku tradičního hospodaření. Tomuto tématu hospodaření se snaží přiblížit například tím, že na svých statcích provozují stáje a koňské ranče, přičemž tuto zajímavost se rozhodli nabízet v podobě ubytování na koňském ranči v budovách bývalých statků. Logicky tak našel využití pro statek, které se příliš nevyklučuje s nynějším využitím. Rozšířil historické budovy o další přístavby, kde se rozhodl zřídít ubytovací zařízení a pozemek připadající ke statku přeměnil na pastvu pro koně.

Oba způsoby rekonstrukce mají společný jeden charakteristický jev, a sice vztah moderního k historickému, který se snaží nalézt mezi těmito dvěma náhledy harmonii. Dokazuje to tak vztah, který bezprostředně vede k identitě jeho obyvatel a provozovatelů spojené právě se statkem, jeho okolí a regionem, ve kterém se nachází.³¹ Můžeme tedy říct, že statky jsou opečovávány místními, zakořeněnými a identitou s regionem spojenými obyvateli, kterým záleží na estetické hodnotě, historické kontinuitě, moderním přístupu i harmonickému životu na statcích.

Rozvojem podnikatelských činností v regionu dochází k navazování kontaktů mezi ostatními podnikateli na Broumovsku, čímž dochází k lokalizaci ekonomiky a propojování služeb. Takovýmto způsobem tedy probíhá právě spolupráce mezi majiteli statků v Hejtmánkovicích. Na prvním statku se vypěstují květiny, kterými jsou následně ozdobeny interiéry na druhém statku při příležitosti konání například svateb, či jiných událostí. Vzhledem k tomu, že druhý statek má každý rok téměř vyprodáno je tak docíleno pravidelného odběru květin a tím se udržuje tento typ podnikání na statcích. Samozřejmostí pak je, že podnikatelská činnost vede k zisku, který je následně využit na rekonstrukci statku, neboť v něm se

---

³⁰HORÁK, Petr a NEJEDLÝ, Vojtěch. Základní pojmy v péči o kulturní dědictví. ISBN 978-80-7395-716-2, str. 13.

³¹ DEL MÁRMOL, C. The quest for a traditional style: architecture and heritage processes in a Pyrenean valley. *International Journal of Heritage Studies*, 2017, 23(10), str. 952.

nejen podniká, ale také žije a bydlí. Spolupráce mezi majiteli statků a místními podnikateli je proto nezbytná pro udržitelnost a prosperitu těchto projektů.

Nutno podotknout, že majitelé se neseťkávají, nebo alespoň to nebylo zjištěno během výzkumu, s problémy, které by více či méně komplikovali jejich fungování, jako tomu bylo například u hospodářského využití statků v předešlé kapitole. Zdá se tato činnost být tedy méně problematická, než klasičtější využívání statků.

Oba případy tak ukazují, že snaha podnikatelů o obnovu a nové využití těchto historických budov přináší pozitivní dopady na region. Díky jejich úsilí a nápaditosti se broumovské statky stávají nejen místy k bydlení a podnikání, ale také centry komunitního a kulturního života. To, co se nyní děje na Broumovsku je tedy důkazem propojenosti lokální ekonomiky, schopnosti místních obyvatel se adaptovat na změny a reagovat na ně adekvátně tak, aby z toho plynul přínos pro region. Vše by ale nebylo možné bez jediného – tyto příklady využití statků mohou fungovat jen díky turismu, bez kterého by nebyl zaručen takový odbyt květin, který je vlastně navázán na naplněné kapacity turistického ubytování a mohlo by tak nejspíše dojít k částečnému úpadku regionu z hlediska sociálního i ekonomického.

9. Turismus a jeho vztah ke kulturnímu dědictví

Z rozhovorů vedenými jak se starosty, tak s majiteli statků vyniká názor na turismus, který tyto narátory zdá se spojuje. Turismus je v této oblasti živý a rychle narůstající. Důvodů, pro zvyšující se zájem o region ze strany turistů, je mnoho. Ať už se jedná o přírodní krásy či kulturní památky, tak či onak masová turistika má své dopady na život místních obyvatel i na budoucí vývoj regionu i jeho památek přírodních či kulturních, včetně broumovských statků. V této kapitole se práce zaměřuje právě na dopad turismu na region, jeho obyvatele a na broumovské statky.

Starostové obcí, venkovských oblastí turismus jednoznačně vidí spíše negativně, nežli pozitivně. Vede je k tomu fakt, že naslouchají místním obyvatelům a ti zkrátka žádají klid i kontinuitu života obcí. Příkladem starostka obce Křinice, *pro mě byl úplně hrozný zážitek, ..., že když jsem si na toho Silvestra vylezla na tu Hvězdu, kdy teda prostě fronty do chaty Hvězda, lidí, došla jsem si na vyhlídku Skalního divadla, tam jste se nevešel, a když jsem došla prostě k Supímu koši, kde je další vyhlídka, tak tam stála fronta, ..., ale musím říct, že teda ta zátěž je opravdu turisticky jako velká, a my třeba ty kapacity tady na to prostě nemáme, ...*“ líčí své zkušenosti. Obává se, že vlivem turismu by mohlo dojít k zániku pravého chodu vesnice a tradičních řemesel, přičemž se místní obyvatelé obrátí pouze k ubytování a podnikání v turistice. Podobně se vyjadřuje starosta Martínkovic, který turismus popisuje jako „dvojsečný meč“. Podle něj je turismus již na maximální kapacitě a místní by uvítali spíše pokles počtu turistů. Místní si velmi všímají aktivit místního občana, pana Školníka³². Vnímají mnoho pozitiv, ale i negativ, které s sebou jeho příchod do regionu přinesl, *... to, že na Broumovsko přišel určitě přineslo věci pozitivní, třeba oprava a otevření kláštera, ...*“ Současně však zmiňuje *„pohled na věc v tom směru, že Broumovsko může zachránit jenom turistický ruch z mého pohledu je špatnej, ..., na Broumovsku žije podstatně víc lidí, kteří potřebují práci jinou a naopak to jsou věci, který třeba jsou s tím turistickým ruchem v určitým konfliktu.“* Zmiňuje starosta Martínkovic a dodává, že je potřeba i takovéto věci řešit citlivě a nemyslet si, že turismus je jediná spása regionu. Nejvíce však kritizuje stav dnešních statků, které slouží často jen jako ubytovací zařízení a nikoli pro původní hospodářské účely. Přesto

---

³² Jan Školník, MBA, je český podnikatel, narozen v Praze, trvale usídlen v Broumově. Na Broumovsku podniká a rozvíjí organizaci Agentura pro rozvoj Broumovska.

chápe, že mnoho statků již nemá své pozemky, což ztěžuje tradiční zemědělské využití. Právě proto se venkovští představitelé v podobě starostů a místních obyvatel obávají, že vlivem narůstajícího turismu dojde ke zničení jejich vlastní identity, že budou vnímáni stejně, jako ti, kteří provozují své podniky zaměřené na turisty ve městě Broumov. Dochází tedy k proměnám představy o pravosti regionu.³³

S nárůstem turismu dochází tedy mj. k narušení kontinuálního způsobu využití statků. Respektive s proměnou využití na jiný, než hospodářský, se odvrací možnost kontinuální způsob využití znovunavrátit na statky. Nutnost ubytovávat masy turistů, ale současně dobrý tip k podnikání a tedy k živobytí, je právě nejsnazší volbou poskytování volných kapacit na statcích, vzhledem k fenoménu, že na statcích převážně pobývají nukleární rodiny. To naráží právě na rozděleném vnímání regionu. Jak již bylo zmíněno, ve městě Broumov a v obcích na něj přímo navazující (Hejtmánkovice) to může fungovat dobře i z hlediska přijetí místními obyvateli. Na vesnicích, které jsou od Broumova dál, tedy tam, kde se považují za pravou vesnici a ne za městskou oblast, mají náhled úplně opačný. Je tím narušen „pravý chod obce“, jak se vyjadřují místní starostky a starostové a vidí to velmi nelibě. Vadí jim to především z praktického hlediska, kdy se starostové bojí, že by se na Broumovsku mohlo stát to samé, co se dnes děje v Adršpachu. To mohou být například ucpané silnice, které brání místním při cestě z práce, jak vyplývá z rozhovorů s místními.

Ovšem nutno nezapomenout zmínit, že turismu se obávají i statkáři, kterým na vývoji regionu očividně velmi záleží. Podotýkám, že to dokazuje zakořeněnost a identitu spojenou s regionem. *„my jsme první generace lidí, kteří jsme se tady skutečně narodili, ..., a mě tady třeba strašně mrzí, že vždycky přes kopec, ať je to tedy v Broumově pan Školník, a podobní lidé, oni sem vždycky přijdou jako věrozvěsti, jako lidi, kteří si myslí, že tady žijou opice na stromech a že tady nemáme žádnou kulturu, vždycky nám tady říkali o komunitách, co všechno tady má být a nemá a já nevím co ...“* dále pak zmiňuje pocit úlevy, že Broumov nevyhrál cenu Evropského města kultury, neboť se obával možných následků, které by to

---

³³ PŮTOVÁ, Barbora. Antropologie turismu. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4357-1, str. 131.

s sebou přineslo, že by nejspíše došlo ke spoustě problémům, vzhledem k tomu, jakým způsobem se postupovalo při snaze tuto cenu získat. Nebyl však jediný, který většinu snah o popularizaci regionu a přivedení „městské“ kultury (ve smyslu venkovních divadel, cyklistických závodů, kavárenských eventů, apod.) do regionu vidí spíše negativně. Ovšem s jistotou se dá tvrdit, že nelibost je slyšet spíše mimo Broumov než přímo v Broumově, což je dle mého úsudku nanejvýš logické, což je znát z kapitol výše. Vesnickou kulturu si totiž udržují místní v obcích jinak, ale přesto funkčně. Proč hovořím o vesnické kultuře je díky typizaci této kultury v rozhovorech se starosty (viz. udržení pravého chodu vesnice), kdy pro ně dobře fungují místní spolky jako fotbalisti nebo hasiči, kteří se o obecní kulturu starají. Veškeré tyto snahy ať už pana Školníka nebo někoho jiného místní vnímají opravdu ambivalentně. Jedni jsou rádi, že se opravil klášter, ale na druhou stranu je uráží to, že jsou to lidé, kteří přišli odjinud a začali region ovlivňovat takovým způsobem, že to vede k pocitu vykořeněnosti a neúčasti místních na dění v regionu, což se děje právě ve vztahu k turismu.

Z výzkumu k této kapitoly je tedy patrné, že turismus má na region Broumovska dvojí dopad. Na jedné straně přináší ekonomické příležitosti a podporuje obnovu kulturních památek a místních statků, na druhé straně však hrozí přetížením infrastruktury a narušením tradičního vesnického života. Bohatství a inovace mohou přinést záchranu kulturního dědictví stejně, jako jej poničit. Uzavřenost místa na druhou stranu může zakonzervovat památky, ale na druhou stranu mohou navždy zmizet z povrchu zemského. Jakým způsobem dojde k harmonizaci vztahů, potřeb, názorů a postojů k situaci, která Broumovsko čím dál více zasahuje, se můžeme pouze domnívat. Můžeme pouze doufat, že jednoho dne nedojde k selhání stability místní společnosti, jak tomu bývá v jiných destinacích, který svůj destinační a turistický management dotáhli do maxima únosného.³⁴ Jasně je však jedno už nyní. Víme, že konkrétní dopady turismu na region existují a mají svůj charakter, smysl i důvod a jistě se jednou toto téma stane zajímavým prostorem pro další badatelské zájmy budoucnosti.

---

³⁴ PŮTOVÁ, Barbora. Antropologie turismu. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4357-1, str. 137.

10. Kulturní a komunitní život ve městě Broumov a okolních obcích

Poslední kapitolou, které se tato práce věnuje i z hlediska výzkumu je oblast místního kulturního života³⁵. To v posledních letech zaznamenalo rozvoj především ve městě Broumov, ale jistý dopad má i na okolní, přilehlé obce. V této kapitole bude hlavním zdrojem vlastní pozorování během pobytu v oblasti a data z rozhovorů výše vypsanych, neboť se jedná o doplňkové téma v této práci.

Během výzkumného pobytu na Broumovsku si nešlo nevšimnout velkého rozdílu nahlížení na kulturu místní (lokální, vesnickou) a nově příchozí (město Broumov). Nejen, že tento popis zmiňovali nářatoři v rozhovorech, ale celkově je zřejmý rozdíl k přístupu ke kultuře. V obcích, které jsem měl možnost navštívit, probíhá skutečně kulturní život zřizován místními obyvateli, skrze své spolky, typicky skrze hasiče, fotbalisty, nebo cíleně vzniklé spolky, jako třeba spolek Hraběnky v obci Martínkovice. Díky těmto spolkům se dá v obcích udržet kulturní život, jelikož jejich členové mají chuť a vůli organizovat události, na které by jinak nemělo vedení měst buď kapacity finanční (vzhledem k ceně tvorby eventů od profesionálních firem), nebo pracovní, vzhledem k pracovnímu vytížení. V rozhovoru s Martínkovickým starostou konkrétně zaznělo *„já to vidím jako důležitý pro život v obci, protože to jsou vlastně nositelé kultury, když chceme aby se lidi potkávali, aby se něco dělo, tak ty akce musíme připravit a zorganizovat a bez těch spolků to není možný, ..., samozřejmě jsou dneska agentury, které Vám to udělají na klíč, zorganizují vám dětský karneval, přijedou, převlíknou se do nějakých kostýmů a s těma dětma si tam hrajou, ale jednak to jsou věci, který stojí hromadu peněz a jednak si myslím, že to není v uvozovkách upřímný vůči těm dětem, protože to jsou cizí lidi, co to dělají za peníze, ale ty místní to dělají pro sebe a pro své děti ...“*. Stejně však hovořili i ostatní starostové. V obci Verněřovice, je komunitní život řízen přímo obcí, pořádají se zabijačky, zastupitelstvo celkem dokonce pořádá na deset akcí v obci. Ovšem zmínil jednu zásadní věc *„zájem těch lidí je teďka už taky slabší, než byl třeba v těch 90. letech, když teďka pořádáme zábavu, tak tam je polovina cizích, takže je to prostě slabší no, ale to je tady všude, to je prostě tou pracovní nabídkou, tou atraktivitou života no..“*.

---

³⁵ Ve smyslu kultivačně – axiologickém, tedy náhled na kulturu, jako na celkový způsob života.

Nejen ovšem starostové, ale také obyvatelé vesnic v okolí Broumova mají na kulturu svůj pohled. V Broumově a v jeho okolí, především díky snahám jevícím se v posledních letech, dochází k určitým změnám na poli kultury a komunitního života. V Broumově na náměstí se například otevřelo komunitní centrum, kulturní klubovna Na Rohu, které si klade za cíl aktivně i pasivně sloužit místnímu i vzdálenějšímu obyvatelstvu. Byl zde opraven klášter, ve kterém se odehrává velká spousta kulturních akcí, jsou zde kavárny, restaurace a ve městě to funguje, nebo chtělo by fungovat, jako by to bylo velké krajské centrum, ne li větší. Největší roli v těchto změnách v posledních letech má nejspíš pan Školník, což je člověk, který do regionu přišel zvenčí, aby pomohl regionu ho povznést na vyšší úroveň. Co to ale ve výsledku znamená obecně, pro místní i pro turisty je rozličné. Pro jedny to může být pozitivní, pro druhé nepříjemností, pro další to nemá žádný vliv a jiným to zad nedá spát. Jisté je však to, že jakmile pan Školník na Broumovsko přišel, došlo ke zviditelnění Broumovska mnohonásobně víc, než v letech minulých.

Co zaznělo ještě, byl fakt, že nejen kulturní, ale celkově komunitní život hraje klíčovou roli v životě obce. Jenže udržet komunitní život vzhledem k depopulaci regionu, která probíhá konstantně již pár desítek let v řadě, je velmi komplikované. Uvedu tedy příklad na stavu počtu obyvatel v Broumově; zatímco v roce 2004 zde žilo 8254³⁶, v roce 2014 zde byl počet obyvatel 7753³⁷ a v roce 2024 zde žilo už jen 7166 obyvatel.³⁸ Vzhledem k tomu, že Broumov je jediné město v regionu, dá se očekávat, že naopak bude počet obyvatel mírně narůstat, nebo se alespoň udrží na stávajících hodnotách. Opak je pravdou a počet obyvatel prokazatelně klesá. Možná i právě proto se v posledních letech na Broumovsko uchýlili „věrozvěsti“ jak zmiňoval jeden ze statkářů, se kterým jsem vedl rozhovor, kteří přinášejí jakousi spásu regionu právě v podobě nové, městské kultury.

Během svého pobytu jsem na Broumovsku bydlel přes celý měsíc leden. Například komunitní centrum Na Rohu bylo téměř celý leden prázdné. Možná to bylo zimním obdobím, ale na druhou stranu místní jsem příliš aktivní v rámci kultury opravdu nezaznamenal. Naopak, si nešlo nevšimnout, že byl každý den

---

³⁶ Český statistický úřad. Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2004. [online]. ©2023.

³⁷ Český statistický úřad. Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2014. [online]. ©2023.

³⁸ Český statistický úřad. Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2024. [online]. ©2023.

plný místní obchod s potravinami Lidl. Narážím na to cíleně. Ve Verněřovicích jsem vedl rozhovor se starostou, který si stěžoval na to, že komunitní život upadá v obci i kvůli tomu, že si pro vše zajedou lidé do Broumova a v obci je pak ticho a prázdno. „*Proto je důležitý udržet tady obchod, protože když si tam spočítáte i tu sociální rovinu toho obchodu, že se tam scházejí ty dědkové a babky, že vědí kdy tam přijdou, kdy přivezou zákusky, chlebičky, tam pokecaj, počkaj, ..., hospoda, prodělečná, ale víte, že tam přijdou ty chlapi, pokecáte si o blbostech, ale máte nějaký společenskej kontakt, když v tý vesnici nic takovýho není, tak kde se ty lidi mají potkat? To samé škola, školka, finančně je to průšvih tohleto držet všechno, ale jakmile ty děti nenavážou ten kontakt tady, tak už nemají šanci, když je ty maminky vozí támhle do Broumova, najdou si tam kamarády, tak co oni pak tady no“ říká starosta. Nejen v Broumově je třeba se aktivně zasazovat za kulturu, ale umět se tomu přizpůsobit i v okolních obcích, třebaže se jedná o jiný přístup i jinou oblast zájmu.*

Kulturní, ale i sociální úroveň je právě v oněch institucích, občanské vybavenosti a komunitním životě v podobě spolků nebo sportovních klubů, či vzájemné spolupráci mezi místními. Nelze předpokládat, že lidi na vesnicích lze udržet pouze jen pro zájem „být na vsi“. Takových nadšenců je málo a i proto je důležité vnímat nenahraditelnou úroveň těchto zmíněných oblastí. Z hlediska kultury se ukazuje, že lidé v obcích potřebují finance, prostor a svobodu pro to, aby mohli žít tak, jak by si přáli. V Broumově změny proběhly, i přesto, že všechny na kulturu nenaučíte, ve výsledku dobře. Z rozhovorů s majiteli statků z Hejtmánkovic, což je obec navazující přímo na Broumov, vyplynulo, že naopak rozvoj kultury v Broumově vítají velmi pozitivně. „*co je dobrý, že tady máme hodně kultury přes léto, možná víc jak v Hradci, ale my jsme tady zajímavý, když chci dělat akci u sebe na jízdárně tak musím se rozkouknout co kde je, abychom neměli tři akce najednou, protože ta návštěvnost je docela zajímavá. Když se tam půjdete podívat, tak to je úplně plný“* říká majitel statku v Hejtmánkovicích, který na něm provozuje ranč.

11. Závěr

Ačkoliv existují různé tlaky na jasný a ucelený obraz regionu, o který se snaží méně či více aktivní činovníci v regionu, nelze ho finálně určit bez zapojení místních komunit a občanů. Pakliže existují jisté vzorce, které charakterizují společné názory na funkci statků, vesnic, města, nesmíme opomíjet tyto vzorce, jenž pochází od místních a musíme tyto členy aktivně zapojovat do procesu tvorby kulturního dědictví. Právě broumovské statky v tomto procesu hrají velkou roli, jakožto hmotné kulturní památky, které svými současnými obyvateli dostávají nový život. Zároveň pak tito současní obyvatelé, kteří skutečně mají zkušenosti, pocity i názory na statek, region i procesy, jenž se v místě dějí, musí být aktivně zapojeni do snah o tvorbu uceleného charakteru regionu. Ovšem nesmíme zapomínat na skutečnost, že ať už tyto procesy v regionu dopadnou jakkoliv, nesmí být dosaženo unifikace a jednotnosti, ale musí být udržena určitá rozmanitost tak, aby každý účastník tohoto procesu došel naplnění svých potřeb, aby byl zachován pravý a jedinečný charakter a aby nedošlo k narušení opravdovosti, která udržuje život v regionu tak, jakým je doteď.

Hlavním cílem této práce tedy byla snaha poskytnout náhled na možné porozumění tomu, jakým způsobem jsou v současnosti užívány broumovské statky a to, jaký vliv na jejich funkci má turismus či moderní hospodaření ve vztahu ke kulturnímu dědictví tohoto regionu a jak se místní obyvatelé s těmito změnami vyrovnávají. Výzkum tak ukázal, že Broumovsko a jeho statky představují vhodný příklad regionu s bohatou historií, který čelí současným výzvám spojenými s modernizací a turismem ve vztahu ke kulturnímu dědictví. Zachování právě kulturního dědictví a současně snaha podporovat udržitelný rozvoj vyžadují vhodný přístup, který zohledňuje potřeby místních obyvatel, podnikatelů, ale i návštěvníků. Nelze se tedy tvářit, že jen turismus zachrání celý region, nebo naopak že návrat k tradičnímu způsobu zemědělství je jediná spása regionu. Z výzkumu se zdá, že právě aplikace konkrétních náhledů a jejich realizace je vhodná jen někde a jen někdy.

Například, je těžké určit, co je a co není pravý charakter architektury místních památek a krajiny. Víme, že v minulosti legislativa nařídila vyždít dosud roubené dřevostavby, což masivně změnilo charakter regionu. Víme tedy, že ráz regionu před touto změnou vypadal absolutně od základu jinak. Kdy je tedy estetická

hodnota tou pravou, kterou chceme zachovat? Tato otázka je ještě více nasnadě ve vztahu k náplni statků. V nich dnes žijí současní lidé, kteří mají své potřeby a životní standardy, a nelze je zakonzervovat do našich představ o původním využití místa. Nelze někomu zkrátka nakázat to, jakým způsobem má či nemá žít, byť obývá historicky hodnotnou budovu, která by měla být podle našich představ. Statky původně přeci patřily někomu jinému. Jak můžeme tušit, jaké záměry měl původní majitel? A proč by měly naše představy o vhodném využití odpovídat na potřeby tehdejších obyvatel? Pro koho bychom statky zachovávaly v jejich tradičním duchu? Pro místní obyvatele určitě ne, pro cizí? Není to smutné, že měníme krajinu v její historickou podobu pro ostatní?

Přitom, jak se z výzkumu ukázalo, existuje způsob jak spojit, byť určitým kompromisem, tradiční i netradiční určení funkce statků v současnosti. V současnosti, kromě bydlení bez jiné náplně života statků, se na nich současnosti především podniká v různých oblastech, od vedení workshopů rozličných oblastí, třeba právě v tvorbě a úpravě květin, hospodaření velkokapacitní či hobby v zemědělském odvětví, nebo statky slouží jako ubytovací zařízení. Existuje mnoho cest po kterých jdou majitelé statků, s nimiž jsem vedl rozhovory pro tento výzkum, a jejich práce dokazuje, že se nemýlili, když se pro tuto cestu rozhodli. Jistě jim nastávají komplikace během jejich práce, ale na druhou stranu je nutné si uvědomit, že nikde a nikdo nežije v ráji bez problémů, to je zkrátka iluze. Přístup odvážlivců, kteří se rozhodli zvolit vlastní cestu pro vhodné využití statků ukazuje, že i v moderním světě lze úspěšně skloubit relativně tradiční život na statku s inovativním přístupem a požadavky 21. století.

Jenže poté nastane jiný paradox, kterému ovšem nelze zabránit ani něčím tak jedinečným, jakým je antropologický výzkum. Místní obyvatelé si paradoxně přejí oživit zemědělské hospodaření na statcích, ale současně se zemědělci potýkají s minimální podporou a překážkami. Kde jinde provozovat zemědělství než na statcích? Můžeme říct, že tak dochází k narušení jednotné identity regionu. Ten je znát právě v rozdílu města a vesnice. Přitom stále se dostáváme k tomu, že oba náhledy fungují. Funguje zemědělská náplň, ale pouze na vesnicích. Funguje i jiný typ podnikání v již zmíněném turismu, nebo workshopech a kurzech, ale to se zdá být funkční zas jen v Broumově, nebo jeho aglomeraci, zahrnující zkoumané Hejtmánkovice.

Celkově pak tyto procesy mají svůj dopad na kulturní dědictví v regionu. Jakmile necháme region nečinně, začne upadat. Pokud bychom však začali do regionu cíleně a příliš aktivně zasahovat, začne se měnit k něčemu, čím sám není. Nemůžeme kvůli ekonomickým zájmům začít vytvářet nový obraz místa, který nemusí být pravdivý a současně nemusí být ani vhodný. Typickou takovou snahou je v současnosti snaha pana Školníka přivést do regionu turisty. Na základě toho dochází, třebaže nechtěně, k „narušení pravého života vesnice“ jak se obávají starostové a díky tomu se například ze statků stávají ubytovací zařízení a už neslouží k zemědělství. Již jsme zmínili, že zemědělství není možné plně navrátit díky kolektivizaci, apod. Na druhou stranu, pakliže jeden konkrétní způsob užití bude aplikován na většinu statků, pozbydou tak svůj původní charakter, jen kvůli zisku. Lidé musí někde pracovat, musí se ale také chránit dědictví a současně zájmy místních. Jak jsme si již ukázali v teorii kulturního dědictví – procesy jsou plně specifických fenoménů, jako jsou identity, komunity, obyvatelé, čas i prostor a celkový kontext, to vše je důležité pozvat k procesu.

Pro harmonizaci těchto cest by se mohlo navrhnout rozvržení, kdy město Broumov podporuje kulturu, turismus a rozmanité fungování statků, zatímco vesnice se zaměří na podporu zemědělství a zachování, alespoň částečně, tradičních forem využití statků. Státní a nestátní organizace by mohly vykoupit jeden statek, který by sloužil jako vzor a centrum pro další aktivity. Tímto by mohlo dojít k určitému uklidnění emocí, které střet těchto dvou světů vyvolává. Zdá se, že toto by mohla být cesta pro harmonizaci situace v regionu. Nezdá se totiž, že by zde panovala určitá nenávisť, jeden vůči druhému, spíše naopak volání po vyslyšení, neboť odhodlání zde většinou každý má. Veškerou snahu, kterou tak jevíme při zachování kulturního dědictví, přičemž nám má a musí záležet na životu místních, musíme směřovat správně, citlivě a s péčí, kterou to vyžaduje. Nelze se tvářit, že nyní už jsme dostatečně vzdělaní a víme, co je pro koho nejlepší. Jistě, určité vzorce se mohou opakovat kdykoliv ve všem a téměř kdekoliv, jenže přesto všechno si musíme uvědomit, že každá oblast je plná specifických fenoménů, které musíme bedlivě pozorovat, hluboce zkoumat a snažit se jim porozumět. Jinak napácháme více škody, než užitku.

12. Zdroje

APAYDIN, Veysel. Introduction: Why Cultural Memory and Heritage? In: APAYDIN, Veysel (ed.). *Critical Perspectives on Cultural Memory and Heritage: Construction, Transformation and Destruction*. UCL Press, 2020. ISBN 978-1-78735-798-6, str. 1-10.

BERGMANN, Petr; **BURIAN**, Martin a **JEŘÁBKOVÁ**, Jana. Broumovsko: interpretace kulturního a historického dědictví na Broumovsku. Broumov: TUŽ se, Broumovsko!, 2003. ISBN 80-239-4043-0, str. 8, 11, 17, 19, 67, 75, 96.

Český statistický úřad. Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2004. [online]. ©2023.

Český statistický úřad. Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2014. [online]. ©2023.

Český statistický úřad. Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2024. [online]. ©2023.

DEL MÁRMOL, C. The quest for a traditional style: architecture and heritage processes in a Pyrenean valley. *International Journal of Heritage Studies*, 2017, 23(10), str. 950-952.

HORÁK, Petr a **NEJEDLÝ**, Vojtěch. Základní pojmy v péči o kulturní dědictví. ISBN 978-80-7395-716-2, 2013, str. 11-15.

JANEČEK, Petr. Etnografický výzkum. In: **DOUŠEK**, Roman a kol. Úvod do etnologického výzkumu. 2014, str. 15.

JANEČEK, Petr. Evropská etnologie a koncept nehmotného kulturního dědictví. *Národopisná revue / Journal of Ethnology*, 2015, 25(3), ISSN 0862-8351, str. 273-282.

KIRSHENBLATT-GIMBLETT, Barbara. Theorizing Heritage. In: **SILVERMAN**, Helaine (ed.). *Contested Cultural Heritage: Religion, Nationalism, Erasure, and Exclusion in a Global World*. Springer, 2011. ISBN 978-1-4419-7304-4, str. 369-371.

KOUPAL, Jan. Selský Grunt, Odkaz a Výměnek. *Český Lid* 30, no. 7, 1930, str. 241–247.

MACDONALD, Sharon. *Memorylands: Heritage and Identity in Europe Today*. Routledge, 2013. ISBN 978-0-415-45334-1, str. 3, 16.

Národní informační a vzdělávací portál RISY. Královéhradecký kraj: Východní Čechy. [online]. ©2006-2023.

NOVOTNÁ, Helena, **ŠPAČEK**, Ondřej, a **ŠŤOVÍČKOVÁ**, Michaela. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. 2019, str. 260, 322.

PŮTOVÁ, Barbora. *Antropologie turismu*. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4357-1, str. 131, 137.

SMITH, Laurajane. *Intangible Heritage: A Challenge to the Authorized Heritage Discourse*. In: SMITH, Laurajane and AKAGAWA, Natsuko (eds.). *Intangible Heritage*. Routledge, 2009. ISBN 978-0-415-54700-3, str. 95-97.

UNESCO Institute for Statistics. *The 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics (FCS)*. UNESCO Institute for Statistics, 2009.

VALÁŠKOVÁ, Naděžda. *Novoosídlenci a jejich rodiny ve vybraných obcích na Broumovsku*. Český Lid, 1989, 76(3), str. 140.

13. Seznam příloh

Příloha č.1, Broumovská výstavba z 19. století

Příloha č. 2, Broumovská výstavba z 19. století (2)

Příloha č. 3, Statek v Křinčích, pohled z předu od silnice.

Příloha č.4, Pohled na vstup do dvora statku zevnitř, Křinice

Příloha č.5, Pohled na majitele stojícího vedle vstupu do obytné části statku ze dvora, Křínice

Příloha č. 6, pohled na dvůr statku s letní kuchyní (nová přístavba), budova v pozadí je výměnek a stodola, Křínice

Příloha č. 7, pohled na vstup do obytné části statku, Křinice

Příloha č. 8, Pohled na dvůr a obytnou část statku, Martínkovice

Příloha č. 9, Pohled na technickou část statku s garáží, Martínkovice

Příloha č. 10, pohled do technické budovy statku zevnitř, Martínkovice

Příloha č. 11, Pohled na techniku zvenčí, nová přístavba ke statku, Martínkovice

Příloha č. 12, Pohled na přední část prvního statku, Hejtmánkovice

Příloha č. 13, pohled na průjezd a bývalou stodolu ze dvora prvního statku,
Hejtmánkovice

Příloha č. 14, Pohled na obytnou část prvního statku ze dvora, Hejtmánkovice

Příloha č. 15, Dílna v bývalé stodole na prvním statku, Hejtmánkovice

Příloha č. 16, Pohled na vstup do obytné části prvního statku, Hejtmánkovice

Příloha č. 17, Pohled po vstupu do obytné části prvního ostatku, Hejtmánkovice

Příloha č. 18, Kuchyň v obytné části prvního statku, Hejtmánkovice

Příloha č. 19, Obývací pokoj a pracovna v obytné části prvního statku, Hejtmánkovice

Příloha č. 20, Dílna pro práci s kyticemi na prvním statku, Hejtmánkovice

Příloha č. 21, Pohled na vstup na druhý statek, Hejtmánkovice

Příloha č. 22, Pohled na nádvoří druhého statku, Hejtmánkovice

Příloha č. 23, Příklad ubytování pro turisty na druhém statku, Hejtmánkovice

Příloha č. 24, Ukázka starého stylu uvnitř penzionu na druhém statku,
Hejtmánkovice

Příloha č. 25, Pohled na moderní kuchyni pro penzion na druhém statku,
Hejtmánkovice